

az "országgtörténész" csak indításában vagy következményében lát, a helytörténész elsődleges alakjában és folyamatában elemezheti. A központi anyagokban kutató történész csak az eredőt látja, az eredendő erőket a helytörténészek százainak kellene — lényegtelen adathalmazok helyett — bemutatniuk. Úgy, ahogy Kelemen Elemér tette.

A harmadik módszertani tanulság a neveléstörténészeknek szól. Igen sok neveléstörténeti munkával ellentétben ugyanis, nem a pedagógiai gondolkodásból indul ki és éri azt tetten a valóságban, vagy éppen elégedetlenkedik a szép pedagógiai gondolatok megvalósulatlansága miatt, hanem a társadalmi valóságból indul ki. Azaz oktatástörténetének középpontjába azokat a problémákat állítja, amelyek a valóságban is kulcskérdések voltak: a tanügyigazgatás, a tanfelügyelet, az iskolafenntartás kérdéseit; az államkincstár, a minisztérium, a regionális erők, az egyházak, a tanítók bonyolult érdekellentéteit, taktikai és stratégiai szövetségeit.

E könyv bizonyítja, hogy az oktatástörténetnek éppen az a sajátos és semmivel nem pótolható funkciója, hogy összeköti és kölcsönhatásba hozza a politika-igazgatás-hivataltörténetet a művelődés-kultúra-eszmetörténettel. Ezen a nyomon elindulva — a közép- és felsőoktatást is elemezve — egyszer talán az is bizonyítható lesz, hogy maga az oktatás is a politikai, társadalmi, gazdasági, kulturális szférák bonyolult kölcsönhatásának legfontosabb eleme.

(Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985. 350 p.)

Nagy Péter Tibor

ANATOLIJ DOBROVICS

AZ EMBERI ÉRINTKEZÉS

Dobrovics könyve szakít a pusztán elvont kategóriák segítségével történő kifejtéssel, és úttörője annak a népszerű tudományos stílusnak, amely sokféle formában, stílusban írja le az emberi kapcsolatok végtelen bonyolultságát.

Első pillanatra a könyv furcsa egyvelege a levelek, újságkivágások, naplórészletek, tudományos értekezések, tudományos jegyzetek és előadások közléseinek, de az elmélyültebb olvasó gyorsan felismerheti, hogy a műben egy igen jelentős téma koherens és fokozatosan előrehaladó kifejtésének különböző műfajú és stílusú megközelítéséről van szó. Ez az egyvelegszerű sajátosság hatékonyan segíti, hogy a társadalom majdcsak minden rétege hozzáférjen az

emberi kapcsolatok kutatásának már meglevő eredményeihez. Az újszerű forma visszahat a tartalomra is. Az emberek közti viszonyok olyan finom sajátságait képes a mű érzékeltetni, amelyeket az elvont tudományos leírás nem ragadhatott meg.

A mű abból indul ki, hogy az emberek közti érintkezés, kommunikációs folyamat mind tartalmát, mind pedig formáját tekintve végtelenül bonyolult. Valójában az érintkezés tudománya még nem létezik. A felhalmozódott anyag rendszerezése csak kísérleti jellegű. Sőt, ha valaha létrejönne ez a tudomány, akkor ez sajátságos jellegű maradna, ugyanis az érintkezések pozitív formája mindenkor alkotói intuíciót követel és az elméletével való megismerkedés csak segítheti, támogathatja a pozitív kapcsolatok megteremtésének képességét. Hitet tesz amellett, hogy az érintkezés nemcsak társadalmi, hanem egyetemes biológiai szükséglet, olyan, mint a létfenntartás. A barlanglakók magánya lelket-testet sorvasztó. Még a negatív viszonyulások is jobbakk az érintkezések hiányánál.

A szerző ideálisnak persze azt tekinti, ha az emberek elementáris szeretetigénye kellően kielégített. A szeretetteljes és simogató kontaktusra minden embernek szüksége van. Mély igazságot hordoz a mű szerint az az angol szólásmondás, miszerint ha a macskát nem simogatják, elsorvad a gerince.

Kifejti továbbá, hogy a csoport, a "többi ember" valamilyen módon mindig jelen van az emberek fejében. Az önérvényesítési tendencia léte elképzelhetetlen valamiféle ontikus magányban. Ugyanakkor kétségtelen, hogy bizonyos túlzott önérvényesítési vágy megzavarhatja e tevékenységet. Gondoljunk a nyilvánosság előtti szereplés túlzott izgalmára, amely megbénítja a szereplőt.

A szerző kiemeli azt is, hogy az emberek sokféle társadalmi funkció betöltésére, sokféle szerep felhasználására kényszerülnek. Nem közömbös, hogy miként értelmezik, mennyire mélyen interiorizálják szerepeiket. Ebbe belezajtszik a társadalommal való általános viszonyulás, elégedettség vagy elégedetlenség az adott társadalmi renddel. Ugyanis válságos társadalmi helyzetben tömegesen vállalják a lázadók szerepét, hősi feladatait.

Az objektív viszonyulások lefolyásának általában bonyolult belső előkészülete van, a belső beszéd, a latolgatás, a lehetőségek felmérése, értékelése, képességeinkkel való egybevetése. Belső harcok, dilemmák és ilyen vagy olyan megoldásaik. Ez valójában a bennünk levő különböző "Ének" harca, vívótája.

A mű kifejti azt is, hogy a kontaktusok különböző korlátozásai formalizálják az érintkezést, bár az emberekben eleven a korlátozásoktól mentes

szabad érintkezés vágya, amelyben csakis a pozitív formák sajátosságai szolgálnak irányító alapelvet: természetesség, türelem, jóakarát stb.

Persze helytelen a lét kibírhatatlan ellentmondásaiban valamiféle végzetes hibát látni, és a kispolgári viszonyulásformák ellen kispolgári banalitásokkal harcolni. A viszonyteremtés helyes döntéseiért sokféle ellentmondással kell megbirkóznunk: sokféle belső és külső harcot vállalni.

A mű hangsúlyozza azt is, hogy az önmagunkkal szembeni igényesség a kontaktusaink eredményességének döntő előfeltétele. Egyetértően idézi David Thorean amerikai filozófustól: "Nap mint nap találkozunk ugyanannál az asztalnál, hogy megvendégeljük egymást ugyanazzal a penészes sajttal — saját személyünkkel." Ugyanis saját értékeink rendszeréből nem léphetünk ki, jellemünk, egyéniségünk manifesztálódik kontaktusainkban. A helyes kapcsolatok megteremtését bizonyos fokig azonban tanulni is lehet. Ehhez mindenképp meg kell tanulni mások komoly, koncentrált meghallgatását, gyakorlottá válni mások bánatának, örömeinek átélésében.

A mű utolsó része a férfi és a nő közti kapcsolatot vizsgálja, mely fontos mutatója a társadalom humanizált voltának. Feltárja, hogy milyen részeket rejteget a szexuális élet harmóniájának lebecsülése, illetve túlbecsülése.

Végül kiemeli a közvetlen emberi kapcsolatok vizsgálatának roppant jelentőségét. Kifejti, hogy helytelen lenne megrekedni a társadalmi viszonyok filozófiai síkon történő vizsgálatánál, a makroviszonyok elemzésénél. Az elméletnek fel kell tárnia a közvetlen érintkezések pozitív és negatív tartalmait és formáit, segítséget kell nyújtania a pozitív tartalmú és formájú érintkezés alkotó létrehozásához, melyben megjelenik a társadalom humánuma, ereje, életképessége, az emberi lét bölcs harmóniája: boldogsága.

(Budapest, Gondolat; Moszkva, Mir, 1986. 155 p.)

Lázár Tibor

NATHANIEL L. GAGE

HARD GAINS IN THE SOFT SCIENCES: THE CASE OF THE PEDAGOGY

("Kemény" eredmények a "lágy" tudományokban: a pedagógia példája)

Úgy tűnik, a pedagógia az Egyesült Államokban is több ponton önmagát kereső diszciplína. Erre mutat többek között N. L. Gage esszé jellegű könyve is, amely a pedagógiai kutatásokról szóló számvetés, programadó vitairat és